

Doğu ve Batı Arasında Bir Arayış: Bulgaristan'ın Avrupalılaşması ve Bir Araç Olarak Kalkınma Ajansları¹

A Quest Between East and West: Bulgaria's Europeanization And Development Agencies As A Tool

Tekin AVANER * Recep FEDAI **

ÖZET

Bu çalışmada Bulgaristan Kalkınma ajansları ele alınarak Bulgaristan'ın kalkınma politikasında ajansların rolüne yer verilmiştir. Çalışmada ilk olarak Bulgaristan'ın Osmanlı toprağından ayrılarak ulus devlet olma süreci ele alınmıştır. İki savaş arasında Bulgaristan'ın siyasi yönelimleri ve onun içinde bulunduğu ekonomik durum ele alınarak doğu ve batı bloku arasında yaptığı tercihin kalkınma politikası açısından sonuçları irdelenmiş; doğu blokunda yaşanan siyasi çözümler sonrasında Bulgaristan'ın Avrupalılaşma politikası ele alınmıştır. Bulgaristan'ın Avrupa Birliği serüveni gerek adaylık sürecinde gerekse üye ülke statüsü kazandıktan sonra gerçekleştirdiği yapısal ve işlevsel reformlar ve kalkınma ajanslarının ürettiği politikalar bağlamında değerlendirilmiştir. Bulgaristan halen Avrupa Birliği üyeleri arasında nispeten milli gelir açısından en geri kalmış ülkedir. Bakanlık düzeyinde gerçekleştirdiği kalkınma politikası ile Bulgaristan, bölgesel kalkınmaya öncelik vererek gerek Birlikten aldığı fonlarla gerekse Dünya Bankasından alınan fonlarla kalkınma için gerekli atılımları yapmakta ve buna yönelik reformlar gerçekleştirmektedir.

Bulgaristan'da toplam altı idari bölgede altı kalkınma ajansı bulunmaktadır. Bu kalkınma ajansları sivil toplum kuruluşları niteliğinde yani kar amacı gütmeyen örgütler olarak faaliyet göstermektedir. Belediyeler ve iş dünyasını buluşturan ajanslar insan kaynağı sağlama bu bağlamda istihdamı artırma, iş geliştirme merkezleri kurma dolayısıyla iş bulma kurumu gibi çalışmakta, sanayi ticaret tarım ve turizm gibi bölgesel gelişme için öncelikli olan idari bölgelerin yapısına uygun konularda uzmanlaşmışlardır.

Anahtar Kavramlar: *Bulgaristan, Kalkınma, Kalkınma Politikası, Kalkınma Ajansları, Bölge Kalkınma Ajansı.*

ABSTRACT

In this study, the role of Bulgarian development agencies in Bulgaria's development policy is discussed. Firstly, the process of Bulgaria's separation from the Ottoman Empire and becoming a nation state is discussed. The political orientations of Bulgaria between the two wars and the economic situation in which it found itself were discussed and the consequences of the choice it made between the eastern and western blocs in terms of development policy were examined; Bulgaria's Europeanization policy after the political dissolution of the eastern bloc was discussed. Bulgaria's European Union adventure is evaluated in the context of the structural and functional reforms and policies produced by development agencies both during the candidacy process and after gaining the status of a member state. Bulgaria is still the most backward country in terms of national income among the members of the European Union. With its development policy at the ministerial level, Bulgaria prioritizes regional development and makes the necessary breakthroughs and reforms for development with funds from the Union and the World Bank.

There are six development agencies in Bulgaria in a total of six administrative regions. These development agencies operate as non-governmental, i.e. non-profit organizations. Bringing together the municipalities and the business world, the agencies work as employment agencies by providing human resources, increasing employment in this context, establishing business development centers, and specializing in subjects such as industry, trade, agriculture and tourism, which are priorities for regional development in accordance with the structure of the administrative regions.

Keywords: *Bulgaria, Development, Development Policy, Development Agencies, Regional Development Agency.*

¹ Bu makale 26-28 Ekim 2023 tarihleri arasında Kırkkale'de düzenlenen 23. Uluslararası Kamu Yönetimi Forumu'nda (KAYFOR23) aynı başlıkla sunulan ve özeti KAYFOR23 bildiri özet kitabında yer alan bildirinin tam metin hâlidir.

* Doç.Dr., Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, GÜVBEN, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, tekinavaner@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4014-0131>

** Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lapseki Meslek Yüksekokulu, Finans Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, recepfedai@comu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5547-0048>.

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı ile birlikte Avrupa’da haritalar yeniden şekillenmiş doğu ve batı bloku olmak üzere Avrupa, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nin içine girdiği mücadelenin sahası haline gelmiştir. Savaş sonrasında savaşın yarattığı tahribatı ortadan kaldırmak adına girişilen kalkınma çabaları 1990’lı yıllara gelindiğinde bölgesel kalkınma adıyla yeniden gündeme gelmiştir. Ancak bu dönem arasında iki kutuplu dünya soğuk savaşın sona ermesi ile birlikte çok kutuplu bir dünya haline gelmiş; Avrupa Birliği’nin kurumsallaşması ve genişlemesi ile birlikte yeni bir politika formasyonuna ihtiyaç duyulmuştur. Dünyayı ikiye bölen ve *Iron Cut* yani Demir Perde olarak nitelendirilen dönem siyasi, askeri ve ekonomik olarak bir bölünmeye neden olmuştur. Bu durum Avrupa’nın -gelişmiş ve geri kalmış bölgeler olarak- bütünleşme sürecinin sancılı geçmesine neden olmuştur (Zlatkov, 2023: 194). Sovyet blokundan kopan ve batıya yaklaşan bu anlamda Avrupalılaşmak isteyen ülkeler zorlu bir sürece girmişlerdir. Kapitalistleşme sürecine giren ülkeler için *geçiş ülkeleri* nitelendirmesi yapılırken söz konusu süreç *geçiş süreci* olarak (Bayramoğlu Özüğurlu ve Gülpınar; 2020: 260) adlandırılmıştır. Sosyalist bir ideolojiden ve onun yarattığı ekonomik düzenden kopan doğu bloğu ülkelerinin kapitalist ekonomik düzene uyum sağlaması için idari, siyasi ve ekonomik -tabiri caizse kopma olarak adlandırabileceğimiz- reformlardan geçmeleri gerekmiştir. Diğer taraftan entegre olmaları gereken bloğa nazaran ‘geri kalmış’ etiketinden de kurtulmanın çaresi yeni kalkınma politikalarına sarılmak olarak görülmektedir. Bu bağlamda söz konusu geri kalmışlık için de kalkınma politikaları geliştirilmiştir. Kalkınmaya yönelik reçetelerin ortak pek çok ortak yönü bulunmaktadır. Karasu (2009: 2-5) kalkınma planlamasını şu şekilde özetlemektedir:

“İki kalkınma projesi temel olarak, üretim ve yönetim (devletin toprak üzerinde örgütlenmesi) ölçeği, buna dayalı olarak da kalkınmanın kurumsallaşmasındaki ölçek açısından farklılaşmaktadır. Bölgeler, 1990’lara kadar merkezi planlamayı yapan ve ulusal kalkınma politikalarını yürüten ulusal yönetimin bir parçası, bir aracı iken, 1990’lardan sonra yeni bölgeselleşme (new regionalism) politikalarıyla küresel iktisadi yönetişimin ulusal yapıdan özerk, üretim ve yönetim ölçeği olarak kurgulanmıştır. Bu kurguda bölgesel kalkınmanın kurumsal ayağı bölge kalkınma ajanslarıdır. 1950’lerden 1980’lerin başına kadar ilden geniş çevrelerde bölge düzeyinde planlama yapmak, ulusal planı tamamlayıcı bir etkinlik olarak düşünülmektedir. Bu kapsamda kurgulanan bölge planları da ülke düzeyinde eşitliği, bütünlüğü sağlamaya yönelik araçlar olarak kabul edilmektedir. Yeni bölgeselleşmede bölgeler, kalkınma, demokrasi, rekabet, ekonomik başarı, yerellik, yenilik vb. gibi çok sayıda kavramla birlikte anılmaktadır. Yeni bölgeselleşme yaklaşımına göre 1980’lerden sonra iktisadi ve yönetsel uygulamalar açısından ulus devlet düzenlemeleri/sınırlamaları/koruma duvarları işlevsizleşmiştir”.

Ancak geçen elli yıl içinde devlet ve piyasa ilişkileri yeniden şekillenmiş kalkınma kavramı da bundan etkilenmiştir. Kalkınma anlayışı ise işte tam da bu noktada farklılaşmaktadır. Kalkınma anlayışında neo-liberal kuramların belki de en temel özelliği, ekonomik bağlamda bir gelişmede devlete değil de, piyasaya yönelik bir atfın yapılması ve devletin söz konusu modelde işlevinin müdahale etmek yerine düzenleyici olarak sınırlandırılmasıdır (Övgün, 2011: 266). Kalkınma politikalarındaki belirgin değişikliklerden biri de yabancı yatırımın bölgeye çekilmesi adına bölgenin sosyo-kültürel değerlerinin ön plana çıkarılmasıdır. Ekonomik ve sosyal açıdan geriden

kalmış bölgelerin bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi politikası yerini bölgelerarası rekabete bırakmıştır (Övgün, 2007: 238).

Neo-liberal politikalar çerçevesinde bir kalkınma, iş doğu ile batı arasında bir tercih yapma zamanına geldiğinde sadece ekonomik bir kalkınmayı değil aynı zamanda ideolojik ve siyasi bir yönelimi de gerektirmiştir. ABD'nin SSCB'yi kontrol altına alabileceği bir yer olarak Avrupa ön plana çıkarken Balkanlar ise Orta Doğu ve Orta Asya arasındaki en kısa ticaret noktası olarak önem arz etmiştir. SSCB için ise bu bölge hem bir arka bahçe hem de yaşam alanı olarak Akdeniz'e ulaşmak için stratejik bir önem taşımıştır (Orhun Çalik, 2020: 60). Özellikle II. Dünya Savaşı'nın ardından 'bölgeyi yönetme' adına verilen girişimler Osmanlı toprağından kopan ve Orta ve Doğu Balkanlarda yer alan ülkeler için bir tarafta zorunluluğına dönüşmüştür. Bu ülkeler şu şekilde sıralanabilir (www.dogruveri.com, 2023):

- Bulgaristan / sofya vilayeti, tuna vilayeti, doğu rumeli vilayeti,
- Polonya / lehistan sancağı,
- Slovakya / uyvar vilayeti, orta macar krallığı,
- Romanya-Voyvodina / temeşvar vilayeti,
- Ukrayna / kırım hanlığı, podolya, kazak hatmanlığı, özi vilayeti,
- Moldova / besarabya,
- Yunanistan,
- Bosna hersek / bosna eyaleti, hersek eyaleti,
- Makedonya manastır vilayeti,
- Kosova/ Kosova vilayeti,
- Sırbistan/ belgrad paşalığı, niş eyaleti
- Arnavutluk / işkodra vilayeti,
- Kosova vilayeti, yanya vilayeti.

Doğu blokundan kopuş ile birlikte batı blokuna eklenmenin çaresini arayan Balkan ülkeleri jeopolitik konumlarının da avantajlarından yararlanmak istemişlerdir. Bu çalışmada bahsi geçen Orta ve Doğu Balkan ülkeleri arasında Bulgaristan ele alınmıştır. Bulgaristan için kalkınmanın daha doğrusu Avrupalılaştırmanın yolu yönünü doğudan batıya çevirmek olarak görülmüşse de bu yön çevirme aynı zamanda ideolojik siyasi ve ekonomik bir yön çevirmeye dönüşmüştür. Bulgaristan'ın kalkınma serüvenine geçmeden önce ülkeyi tanıtmak adına Bulgaristan'a yönelik genel bir çerçeve sunulmuştur.

1. ULUS DEVLET OLARAK BULGARİSTAN

Uzun süre medeniyetlerin kavşak noktası olan Bulgaristan (arkeolojik buluntular M.Ö. 4600 yılına kadar götürülebilmektedir), ilk kez M.S. 681 yılında bağımsız bir devlet olarak tanınmıştır.

Ulusal kimliğin ayırt edici özelliği haline gelen Bulgar Ortodoks Hıristiyanlığı 9. yüzyılda kurulmuştur. Bulgaristan 1018'den 1185'e kadar Bizans İmparatorluğu ve 1396'dan 1878'e kadar Osmanlı İmparatorluğu tarafından yönetilmiştir. 1879 yılında Bulgaristan demokratik bir Anayasa kabul etmiş ve bir Alman asilzadesi olan Battenburglu Alexander'ı prens olarak davet etmiştir (nationalarchives.gov, 2023).

Bulgaristan, 20. yüzyılın başlarında Makedonya ve diğer toprakları elde etmek amacıyla iki Balkan savaşına girmiş ve I. ve II. Dünya Savaşlarında Almanya'nın müttefiki olarak yanında yer almıştır (state.gov., 2023). SSCB'nin savaşı kazanması ve Avrupa'nın ortalarına kadar etki alanını genişletmesi ile birlikte doğu bloku ortaya çıkmış ve Bulgaristan da SSCB'nin bir uydu ülkesi olarak uzun yıllar bu etkiden kurtulamamıştır. 1954 yılında komünist partinin sekreteri olarak görev yapan Todor Jivkov'un uzun yıllar ülkenin iktidarını elden bırakmaması sonucunda ülke tamamen Sovyetlerin etkisinde kalmıştır. 1989 yılına gelindiğinde soğuk savaş bitiren Sovyet lideri Gorbaçov'un *glasnost* ve *perestroika* politikalarının bir sonucu olarak Avrupa Topluluğu ile ilişkiler başlamış; Avrupa Topluluğu ile COMECON² ülkeleri birbirlerini tanımış ve resmi ilişkiler başlamıştır.

Bulgaristan parlamenter yönetime dayalı bir Cumhuriyet olarak, Balkan Yarımadası'nın Güneydoğu kesiminde yer almaktadır. Bulgaristan'ın sınırları toplam 2.245 kilometre kare uzunluğundadır. Bulgaristan'ın başkenti, aynı zamanda ülkenin en büyük şehri olan Sofya'dır. Plovdiv, Bulgaristan'ın ikinci büyük şehridir. Şehir Güney Bulgaristan'daki bir tarım bölgesinin merkezinde yer almakta ve gıda işleme endüstrisi olarak ifade edilmektedir. Üçüncü büyük şehir olan Varna, Karadeniz kıyısında yer almakta ve ülkenin başlıca limanı olarak bilinmektedir. Ülkenin nüfus artış hızı 1990'lı yıllar ile birlikte eksiye geçmiş durumdadır. Bulgaristan, 2007 yılında AB'ye girmesine rağmen para birimi olarak *Euro* 'yu değil Bulgar Levasını kullanmaktadır (UNECE, 2023).

Bulgaristan'da siyasi değişim ve demokratikleşme süreci 1989 yılının sonlarında başlamıştır. Ülke, merkezîyetçi ekonomiden piyasa odaklı ekonomiye 1990 yılı itibarıyla geçiş yaparken 1991 yılında yeni bir Anayasa hazırlamıştır. 2003 yılından başlamak üzere sırasıyla 2005, 2006 ve 2007 yıllarında mevcut Anayasasında değişikliklere giderek AB'ye uyum sağlamak adına bir dizi reforma girişmiştir (Çelen, 2012: 498-499).

Devlet gücü yasama, yürütme ve yargı organlarına aittir. Temel yasama organı Bulgaristan'da iktidar parlamentosu (veya Ulusal Meclis) tarafından kullanılır. Ulusal Meclis, 240 milletvekilinden oluşmakta ve seçimler dört yılda bir yapılmaktadır. Cumhurbaşkanı doğrudan halk tarafından beş yıllığına en fazla iki dönem olacak şekilde belirlenmektedir. Birbirini izleyen iki beş yıllık dönemden fazla olamaz. Başbakan başkanlığında kurulan Bakanlar Kurulu devletin yürütme organı olarak ve iç ve dış politikayı belirlemektedir (UNECE, 2023).

Dünya Bankası verilerine göre Bulgaristan yaklaşık yedi milyon nüfusa sahiptir. Nüfusun yaklaşık % 70'i şehirlerde yaşarken geri kalan kısım ise kırsal kesimde yaşamaktadır. Ülkede kişi başı milli gelir ise ortalama on üç bin dolar civarındadır (WB, 2023). Bu oran ile Bulgaristan, AB

² 1949 yılı itibarı ile kurulan örgüt Amerika'nın Marshall yardımlarına karşılık doğu blokunda yer alan ülkeler kurulmuş alternatif bir modeldir (uliwiki.org, 2023). COMECON, Sovyetler Birliği, Bulgaristan, Macaristan, Polonya, Romanya ve Çekoslovakya'dan oluşan ülkelerin bir araya gelmesi ile 1949 yılında kurulmuş ve ardından 1949 yılında Arnavutluk, 1950 yılında ise Demokratik Alman Cumhuriyeti örgüte üye olmuştur.

üyeleri arasında son sırada yer almaktadır (EUROSTAT, 2023). Bulgaristan, AB'nin İstatistikî Bölge Sınıflandırması olan NUTS 2'ye göre 6 bölgeden oluşmaktadır. Bu bölgeler Kuzeybatı Bölgesi, Kuzey Merkezi Bölge, Kuzeydoğu Bölgesi, Güneydoğu Bölgesi, Güneybatı Bölgesi, Güney Merkezi Bölge olarak isimlendirilmiştir. Ülkenin güney bölgeleri kuzeye nispeten kişi başı düzen mili gelirden daha fazla pay almaktadır. Dolayısıyla kuzey ve güney bölgeleri açısından belirgin bir sosyo-ekonomik gelişmişlik fark bulunmaktadır.

Çalışmanın bundan sonraki kısımlarında Bulgaristan'ın ve dolayısıyla AB'nin kalkınma politikasına yer verileceğinden dolayı bölgesel kalkınma konusuna değinmek faydalı görülmektedir.

2. ULUS DEVLETEN YETKİ DEVRİNE BULGARİSTAN'IN AVRUPA BİRLİĞİ MACERASI: AVRUPA BİRLİĞİ VE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKASI

AB, II. Dünya Savaşı sonrasında Hint Okyanusu, Akdeniz ve Orta Doğuya yayılma arayışına girmiştir. Söz konusu aktörün yayılma stratejisi karşısında o zamanki adıyla Avrupa Topluluğu da kendi bölgesindeki ülkeleri bu yayılımdan koruma ihtiyacı duymuştur. Söz konusu durum hem Topluluğun varlığı hem de bölgenin düzeni/istikrarı için zorunluluk olarak görülmüştür. Bu saik çerçevesinde merkez ve çevre ülkelerine ve bölge ülkelerine yönelik birtakım yardımlarda bulunmuştur. Topluluğun kendi içinde barındırdığı sosyo-ekonomik dengesizlikler, gümrük birliğinden kaynaklı ortak pazarın dayattığı olumsuz etkiler mali yardımların varlığını zorunlu kılmıştır (Katsamunskı, 2010: 53-54).

Avrupa Konseyi 1994 yılında birtakım araçlar geliştirerek aday ülkelerin AB'ye üyelik sürecini kolaylaştırma girişimlerine başlamıştır. Ancak Konsey, aday ülkeler arasında bulunan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için ise Birliğin geri kalanı ile aralarındaki geri kalmışlık farkını azaltmak adına herhangi biri çabada bulunmamıştır. Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında uçurumun giderek artması sonrasında yeni araçlar geliştirme gereği duyan Konsey, reform olarak adlandırılabilir mali ve kurumsal çalışmalara girişmiş yeni yapısal fonları devreye sokmuştur. IPA olarak adlandırılan ve katılım öncesi mali yardımlar anlamına gelen fonlar aday ülkelerin hukuki, siyasi ve ekonomik açıdan eksikliklerini tamamlamaları adına geliştirilmiş bir araç olarak ifade edilmelidir (Eryılmaz ve Tuncer, 2013: 169-173).

Diğer taraftan AB'nin, Bölgeler Komitesi ve Avrupa Parlamentosu aracılığı ile gelişmekte olan ülkelerin Birlik ile arasındaki sosyo-ekonomik uçurumu minimum düzeye indirmek amacıyla birtakım politikalar geliştirildiği ifade edilmelidir. Bunlardan ilki mekânsal planlama olarak ifade edilmelidir. 1992 yılında Maastricht Antlaşmasında yer verilen ve 1999 yılında Avrupa Mekânsal Gelişme Perspektifi'nin kabul edilmesi ile süreç ilerlemiştir. Ekonomik sosyal uyum dengeli ve sürdürülebilir bir kalkınma mottosu ile bölgesel kalkınmaya yönelik hedef de belirlenmiştir. Mekânsal planlamanın bölgelerarası iş birliğini geliştirmeye yönelik olarak INTERREG III adıyla ilerlemesi aynı zamanda aday statüsündeki ülkenin bölgelerarası gelişmişlik farkının azaltılmasına yönelik bir politika olarak şekillenmiştir (Demirci ve Genç, 2007: 59-61). Bu projeye göre ; "bir bölge, "ulusal hükümetin altında bir düzeyde yer alan ve kendi yönetimine sahip idari güçtür". Mevcut kamu yönetimi altında Bulgaristan'daki sistemde bir bölge, "yerel yönetimin altındaki bir düzeydeki idari güç" olarak tanımlanabilir (Minkova, M., 2004).

AB bölgesel kalkınma politikası ile üye ülkenin istatistikî bölge birimi sınıflandırması aracılığı ile kendi bölgelerinin birbiri ile rekabetçi bir yapıya girmesini desteklemekte bölgelerin

hangi alanda üstün olduğunu ortaya çıkararak bir nevi kendi yağlarında kavrulmalarını arzu etmektedir. Neo-liberal ekonomik düzlemde bölgelerin üstün yanlarını ortaya çıkararak bir nevi bölgenin potansiyelini yakalayarak gelişimin destekçisi olduğunu göstermektedir. Bu anlayış federalizmin önünü açmakta yerel özerklik söylemlerini desteklemektedir. Böylelikle AB farklılıkları ön plana çıkararak piyasa koşullarına uygun bir model sunmaktadır (Övgün, 2007: 238). AB gerek üye gerekse aday ülke statüsündeki ülkelerin Birliğe tam uyumunu sağlamak adına mali yardımlar yapılmaktadır. Bu yardımları şu başlıklar altında toplamak mümkündür (Mescioğlu Fedai, 2023: 164):

- ✓ Bölgesel kalkınmaya dayalı farkları gidermek,
- ✓ Üye ülke ve Birliğin genelinde refahın artırılması,
- ✓ Sürdürülebilir bir ekonomi modeli ve kalkınma,
- ✓ Rekabet güçlerinin artırılmasına dair politikalar,

2007 yılında AB'ye üye olan Bulgaristan'ın Birliğin geneline yönelik –ekonomik açıdan-bir negatif etkisinden söz edilmektedir (Nozharov ve Koralava-Nozharova, 2017). Bulgaristan Birliğe üye olduktan sonra üye olmaktan kaynaklı birtakım gereklilikleri yerine getirmiştir. Avrupa Komisyonu bu mekanizmanın işletilmesinde önemli bir görev üstlenmiştir (Katsamunskaya, 2010: 55).

Birliğin bölgesel politikasına yer verdikten sonra Bulgaristan'ın yönetsel yapısına değinmekte fayda görülmektedir. Çünkü Bulgaristan'ın AB'ye üyelik sürecinde istatistiki bölge birimi sınıflandırmasına göre bölgelere ayrılması ve bu bölgelerin bölgesel kalkınma politikasına ayak uydurması gerekmektedir. Diğer taraftan bölgeler arası gelişmişlik farkının asgari düzeye indirmek isteyen ve Birlik politikalarına uyum sağlamak isteyen Bulgaristan nasıl bir idari yapıya sahip olduğunu ele almak gerekmektedir.

2.1. Bulgaristan Kamu Yönetimi: İl İdaresi, İdari Taksimat ve Bölgeler

1989 yılına kadar Orta ve Doğu Balkan Ülkeleri Sovyet tipi merkezîyetçiliğin etkisi altında kalmışlardır (Tuncer ve Alodalı, 2011: 38). Bulgaristan ancak bundan dokuz yıl sonra yani 1998 yılına gelince Birlik ve NATO'ya dahil olma konusunda ciddi adımlar atmaya başlamıştır. 1998 yılında modern bir kamu yönetimi kurmak adına yapılan girişimler sonuç vermeye başlamıştır. *Strategy for Building a Modern Administration System* adı ile bilinen ve bir dizi idari ve yasal düzenlemelere konu olan politika sonrasında 2007 yılında Bulgaristan Birliğe üye olmuştur (Katsamunskaya, 2010: 53-54).

Sovyet tipi yönetim modeli olarak adlandırabileceğimiz sistem aslında sistemin belkemiğini kamunun oluşturduğu ve piyasa tipi ekonominin yerleşik olmadığı bir yapı olarak ifade edilebilir. Orta ve Doğu Balkan ülkelerinin batı kapitalizmine eklenenebilmesi için serbest piyasa ekonomisine geçilmesi kamunun müdahaleci yapısının reformdan geçmesi gibi girişimler 'daha az kamu daha fazla piyasa' söylemi ile şekillenmiştir. Bu söylem tek başına yeterli olmamış kamu kurumlarına olan güven ve meşruiyetin azalması gibi sorunların çözüme kavuşturulması için geniş kapsamlı bir reforma ihtiyaç duyulmuştur. Kamu yönetimini reforma sokacak iktidarın da değişmesi elzem olarak görülmüştür. Elitlerin yer aldığı bir düzenden ziyade daha demokratik bir düzenin inşa

edilmesi ve devletin tekel yapıda olmadığı özelleştirmelerin yoğun bir şekilde yapıldığı, özel sektörün aktör ve piyasa yapıcı bir unsur olması arzu edilen bir özellik olmuştur. Sivil toplum kuruluşlarının kar amacı gütmeyen kurumlar olarak kamunun sorunlarını tartıştığı ve vatandaşın paydaş olarak yönetimin bir parçası olduğu bir sistem kurulmak istenmiş ve kamu yönetimi köklü bir reforma sokulmuştur (Bouckaert, Nakrosis, Nemeç, 2011: 69)

Bulgaristan yönetsel ve siyasi açıdan ele alınırken genelde doğu blokundan kaynaklı ideolojik ve ekonomik bütünün bir parçası olarak aktarılmaktadır. Yukarıda yer verildiği üzere bu kopuşu gerçekleştirmek için kamu yönetiminde siyasi ve idari değişikliklere ihtiyaç duyulmuş; Anayasal düzeyde değişikliklere idari yapıyı değiştiren değişiklikler eşlik etmiştir. 1990'lı yıllara gelindiğinde sosyo-ekonomik dengesizliklerin giderek toplumu zorlaması bunu gidermeye yönelik bir politikanın yanı sıra yasal düzenlemenin ve bu düzenlemenin uygulanmasını zorunlu hale getirmiştir. 1991 Anayasası başta olmak üzere 1995 yılında Bulgaristan'ın idari taksimatına yönelik çıkarılan kanun ve 1999 yılında çıkarılan Bölgesel Kalkınma Yasası bu reformun başlıca araçları olarak görülebilir.

Bulgaristan'ın idari bölümleri, 1991 Anayasası'nda, Yerel Özyönetimler ve Yerel İdareler Bölümü altında Anayasanın 135. maddesinde düzenlenmiş Bulgaristan bölge ve belediyeler olmak üzere ayrılmış toprak üzerindeki örgütlenme kanunla belirlenmiştir. 136. maddede belediyelere yer verilmekte ve onların tüzel kişiliği ele alınmaktadır. Bölgeler ise hükümetin yereldeki politikalarının sürdürülmesi için birer aracı konumundadırlar. Bu açıdan merkezi bir örgüt olarak işlev görmektedirler. 142. maddede yer verildiği üzere bölgeler valiler eliyle yönetilir.

1995 yılında çıkarılan Yerel Özyönetimler ve Yerel İdareler Kanunu Bulgaristan'ın toprak üzerindeki örgütlenmesinin neye göre yapılacağını belirlemektedir. Bu Kanun Bulgaristan'da idari-bölgesel birimlerin oluşturulmasını öngörmektedir. Ülke 28 bölgeye ayrılmıştır. Her bölgenin bir veya daha fazla komşu belediyesi vardır. Belediye, Bulgar iş dünyasını temsil etmekte ve yerel yönetimin temel birimi olarak kabul edilmektedir. Bulgaristan'da 263 belediye bulunmaktadır (Minkova, M., 2004: 4). İlçe, Bulgaristan'daki yerel yönetimlere göre idari bir birim olarak Oblasti'yi temsil etmektedir. İdari Bölünme Yasasına göre Bulgaristan'da yirmi sekiz oblasti kurulmuştur.³ Belediyeler, bir ya da daha fazla komşu yerleşim birimini kapsayan belediye başkanlıklarından oluşmaktadır. Birleşme, bölünme ve tasfiye gibi durumlar bu kanuna doğrultusunda gerçekleştirilmektedir (Bayramoğlu Özüğurlu ve Gülpınar; 2020: 268).

1999 yılında yürürlüğe giren yeni Bölgesel Kalkınma Yasası ile birlikte, bölgesel politikaların temeli ve bölge yönetimine yönelik temel esaslar belirlenmiştir. Yeni Bölgesel Kalkınma Kanunları için çeşitli taslaklar da dahil olmak üzere Bulgaristan'da bölgesel kalkınma için çalışmalar halihazırda sürmektedir. Anayasal temelleri 1991 tarihli Bulgaristan Anayasası'nda yer alan bölgesel kalkınma konusu her ne kadar yerel yönetimlerin özyönetim ruhuna uygun bir şekilde kalkınmalarını sağlamaya dönük olsa da bu konu genel anlamda merkezi otorite tarafından yürütülmektedir (Minkova, 2004: 7). Bakanlık düzeyinde bölgesel kalkınma meselesine bakanlık düzeyinde müdahale edilmesi de bunun önemli göstergelerinden biridir. Bölgesel kalkınma ve yerel

³ 1959 yılında Meclis tarafından yirmi sekiz ilçe kurulması kararlaştırılmıştır. Avrupa Birliği ise 2008 yılındaki düzenleme (176/2008) ile 28 ilçeyi NUTS 2 sınıflandırmasına göre altı bölgeye ayırmıştır. Bölgesel yönlerin analizi, Bulgaristan'daki İstatistik Bölge Birimlerinin Sınıflandırılmasına dayalı olarak yürütülmektedir. Düzenleme (EC) 176/2008'e göre Bulgaristan altı istatistiksel bölgeye ayrılmıştır.

özerklik konuları Birliğin önem verdiği bir konu olarak yerel yönetimlerin güçlendirilmesi adına atılan bir adım olarak görülebilir. Ancak söz konusu reformun merkezi otorite tarafından yönetimi hususuna da ses çıkarılmamaktadır (Tuncer ve Alodalı, 2011: 38). Daha net bir şekilde ifade etmek gerekirse Birlik yerel kalkınmanın merkezi otorite düzeyinde reformdan geçmesine göz yummaktadır.

Mekansal Planlama Kanunu (2 Ocak 2001), Bulgaristan topraklarının yapısı, yatırım tasarımı ve inşaat sektörüne ilişkin düzenlemeler getirmektedir. Kalkınma planları ve şemaları şehirleşmiş bölgeleri (yerleşimler ve yerleşim oluşumları), tarımsal bölgeleri, orman bölgelerini, korunan bölgeleri ve hasarlı bölgeleri tanımlar. Bölgelerin tanımlanmasındaki değişiklik, detaylı kalkınma planları aracılığıyla uygulanır (UNECE, 2023).

Yukarıda Bulgaristan'ın batı blokuna uyum sağlayabilmesi adına yönetsel yapısının parçalara ayrılıp yerel özerklik adı altında serbest piyasa ekonomisine eklenilebilmesi için gerekli reformlara yer verilmiştir. Ancak AB'nin kriterlerine uyum için gerekli olan ve bu anlamda araçsallaşan bölgesel kalkınma konusu ise somut bir şekilde bölgeler ve bölgelerin iş dünyası ile yaptıkları işbirlikleri üzerinden bölgesel kalkınma başlığında ele alınmıştır.

2. 2. Bulgaristan'ın Bölgeselleşme Politikası ve Avrupa Birliği'ne Uyum

AB, hem üye devletler arasında hem de üye ülkelerin kendi bölgeleri arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmak için bir dizi girişimde bulunmaktadır. Bulgaristan'da kalkınma ajansları bölgesel kalkınmaya katkıda bulunmak için faaliyet gösterirken bölgesel kalkınmanın merkezi düzeyde yürütülmesinden sorumlu bir kuruluş ise Bölgesel Kalkınma ve Bayındırlık Bakanlığı (Ministry of Regional Development and Public Works) dır. Bölgesel kalkınma için Bakanlık düzeyinde yürütülen faaliyetler Bölge Kalkınma Kurulları ve İlçe Kalkınma Kurulları ile işbirliği halinde yürütülmektedir. Kalkınma Ajansları; kamu, özel ve sivil toplum arasındaki işbirliğini geliştirmek, bölge kaynaklarının anlamlı ve etkin kullanımını sağlamak, bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla kurulmuştur.

Bölgesel kalkınmaya yönelik olarak kullanılan tüm araçlar sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi amacıyla yöneliktir. Bölgesel kalkınma politikası yapısal politikanın bir unsuru olarak merkezi otoritenin bölgeye yönelik olarak geliştirdiği sosyo-ekonomik kalkınmanın sağlanması adına üretilen bir politikadır (Minkova, M., 2004: 4).

Bulgaristan, Ulusal İstatistik Enstitüsü ve EUROSTAT tarafından hazırlanan NUTS sınıflandırmasını benimsemiştir. Bulgaristan'ın idari bölümleri, karmaşık göç süreçleri ve AB fonlarının kullanılmasına ilişkin AB gereklilikleri ile bağlantılı olarak gelişme sürecindedir. (Ignatova, 2018). Bulgaristan'ın İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması 2 (NUTS 2) olarak bilinen altı istatistiki bölge biriminden beşi, düşük gelirli statüleri nedeniyle geri kalmış olarak kabul edilmektedir. NUTS 2 bölgeleri genellikle 800.000 ile 3 milyon arasında nüfusa sahiptir. Bulgaristan genelinde eşitsizlikler derinleşmekte, birkaç önemli kent merkezinde yoğunlaşan kentsel gelişim, olumsuz demografik eğilimler, nüfus azalması, gibi birtakım sorunlar bulunmaktadır. Başta Sofya, Plovdiv, Varna ve Burgaz olmak üzere büyük şehirlerin etrafındaki tek merkezli büyüme modelleri, ülken nüfusunun görece daha az yoğun olan yerlerine olumsuz sirayet etmektedir. Daha yüksek eğitim seviyesine ve teknik becerilere sahip birçok vatandaş ya

Bulgaristan içindeki bu kentsel merkezlere taşınmakta ya da iş bulmak için başka ülkelere göç etmektedir (WB 2023b).

Şekil 1: Bulgaristan'da Bölgesel Birimlerin Sınıflandırılması (NUTS2)

Kaynak: (MRDWP, 2023).

Bulgaristan altı planlama bölgesinden oluşmaktadır. Planlama bölgeleri aşağıdaki isimlere ve bölgesel aralığa sahip olarak tasarlanmıştır (www.rm.coe.int, 2023):

Tablo 1. Bulgaristan'da Planlama Bölgeleri

Kuzey-Batı	Kuzey-Merkez	Kuzey-Doğu	Güney- Batı	Güney-Orta	Güney-Doğu
Vidin	Rousse	Varna	Sofya	Plovdiv	Burgaz
Vratsa	Veliko	Targovishte	Pernik	Kardzhaly	Sliven
Montana	Tarnova	Shoumen	Kyustendil	Haskova	Yambol
	Gabrovo	Razgrad	Blagoevgrad	Pazardzhik	
	Pleven	Silistra		Smolyan	
	Lovech	Dobrich		Stara Zagora	

Kaynak: Yazarlar tarafından tablolaştırılmıştır.

Bulgaristan Kalkınma Ajansı (Bulgarian Development Agency), Bulgaristan'ın Sofya kentinde kurulmuş, kamu yararına faaliyetler yürüten ve kar amacı gütmeyen bir dernektir. Dernek, bölgesel kalkınmaya katkıda bulunmanın yanı sıra bilgi toplumu bağlamında demokratik ve bütünleştirici süreçleri teşvik etmeyi amaçlamaktadır (www.soufflearning.com, 2023):

- ✓ Yenilikçi eğitim ve öğretim ürünlerinin, materyallerinin ve metodolojilerinin geliştirilmesi, yerelleştirilmesi ve aktarılması,
- ✓ En iyi uygulamaların analizi, transferi ve yaygınlaştırılması,
- ✓ Mükemmeliyet merkezlerinin kurulması ve teşvik edilmesi,

- ✓ Mesleki Eğitim ve Öğretim ağlarının kurulması ve yaygınlaştırılması,
- ✓ Sürekli resmi/resmi olmayan ve iş yerinde eğitim,
- ✓ Niteliklerin ve kişisel gelişimin teşvik edilmesi ve geliştirilmesi.

Bulgaristan’da toplam altı idari bölgede altı kalkınma ajansı bulunmaktadır. Bu kalkınma ajansları sivil toplum kuruluşları niteliğinde yani kar amacı gütmeyen örgütler olarak faaliyet göstermektedir. Belediyeler ve iş dünyasını buluşturan ajanslar insan kaynağı sağlama bu bağlamda istihdamı artırma, iş geliştirme merkezleri kurma, -iş bulma kurumu gibi çalışmakta- sanayi ticaret tarım ve turizm gibi bölgesel gelişme için öncelikli olan idari bölgelerin yapısına uygun konularda uzmanlaşmışlardır. Bulgaristan’da bölgesel kalkınmayı sağlamak adına Sofya, Stara Zagora, Varna, Plovdiv, Vidin ve Ruscuk bölgesel kalkınma ajansı bulunmaktadır. Aşağıda söz konusu kalkınma ajanslarına dair bilgiler yer almaktadır.

2.2.1. Sofya Güney Batı (Bulgaristan Kalkınma Ajansı- BDA) Kalkınma Ajansı

Bulgaristan Kalkınma Ajansı (BDA), Bulgaristan’ın Sofya kentinde kurulmuş, kamu yararına faaliyet gösteren ve kar amacı gütmeyen bir dernektir. Dernek, bölgesel kalkınmaya katkıda bulunmanın yanı sıra demokratik ve entegrasyon süreçlerini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. BDA, sürdürülebilir büyümenin sağlanmasına, etkin yönetim için yöntemlerin geliştirilmesine, doğal kaynakların kullanımına ve çevrenin korunmasına katkıda bulunmaktadır. Dernek, bilimsel ve bilgilendirici materyallerin ve bültenlerin hazırlanması, yayılması ve yayınlanması yoluyla girişimciliğin geliştirilmesinin yanı sıra bölgeye özgü ticari faaliyetleri de desteklemektedir. BDA, amaçlarına ulaşmak için faaliyetlerini Avrupa Birliği’nin mevcut politikalarıyla ilgili olarak aşağıdaki alanlarda yoğunlaştırmaktadır (BDA, 2023):

- ✓ Kamu-özel sektör ortaklığının teşvik edilmesi ve desteklenmesi,
- ✓ Yasal ve vergi ortamının optimizasyonu,
- ✓ Fikri mülkiyet hakları ve tüketicinin korunması,

BDA, eğitim, sağlık, kültür, spor, ekonomi, turizm, idari reform vb. alanlardaki girişimlerin gerçekleştirilmesi için kamu ve özel kurum ve kuruluşlara, merkezi ve yerel yönetimlere teknik ve operasyonel yardım sağlamaktadır. BDA, kentsel ve kırsal alanların yeniden canlandırılmasına, bölgesel altyapının iyileştirilmesine yardımcı olmanın yanı sıra mesleki eğitim vererek gençlerin ve yetişkinlerin işgücü piyasasına mesleki adaptasyonuna yardımcı olmaktadır (BDA, 2023).

2.2.2. Stara Zagora Bölge Kalkınma Ajansı (SZEDA)

Ajansın temel amacı, bölgenin sürdürülebilir kalkınmasını amaçlayan bölgesel ve yerel düzeyde politikalar geliştirerek ve ekonomik kalkınmayı teşvik ederek, bölgedeki yerel ve bölgesel yetkililerin ve işletmelerin AB’ye başarılı bir şekilde entegrasyon sürecini yönetmek için mekanizmaların geliştirilmesini ve uygulanmasını desteklemektir. Ajans yerel yönetimler ve iş dünyası arasındaki iletişimi güçlendiren bir görev görerek bölgenin ekonomik kalkınmasını destekleyen kuruluşlar ile işbirliği yapmaktadır (SZEDA, 2023).

Ajans, 1995 yılında Stara Zagora bölgesinde kurulmuştur. Stara Zagora bölgesi 360 bin nüfusa sahip, on belediyeden oluşan bir bölgedir. Bölgede öne çıkan sektörler; tarım, tekstil, makine imalatı, kömür, elektrik üretimi ile gıda ve içecek imalatı sektörleridir. Sivil toplum kuruluşu statüsünde olan Ajansın yönetim yapısında; yetkili müdür, ticaret ve sanayi odaları, belediyeler ve üniversite temsilcilerinden oluşan bir yönetim kurulu bulunmaktadır. Ajans bölge ekonomisine ilişkin analizler yapmakta, yerel kaynakları harekete geçirmek ve yabancı kaynakları bölgeye çekmek suretiyle önemli sosyal sorunları çözmeyi amaçlamakta ve buna uygun projeler geliştirmekte ve uygulamaktadır. Ajans KOBİ'lere, yerel yönetimlere, kamu kurumlarına ve STK'lara ofis alanı hizmeti ile bilgilendirme ve danışmanlık destekleri sunmaktadır. Ayrıca, bölgenin kalkınması hedefi doğrultusunda toplantılar, fuarlar, sergiler ve eğitim programları düzenlemektedir. Bunlara ek olarak, yurtiçi ve yurtdışı fuarlar ile iş forumlarına katılmaları için bölgedeki firmalara destek sağlamaktadır (SZEDA, 2023).

2.2.3. Varna İktisadi Kalkınma Ajansı (VEDA)

Varna İktisadi Kalkınma ajansı Bulgaristan'ın Kuzey-Doğu planlama bölgesinde yer almaktadır. Varna İktisadi Kalkınma Ajansı (VEDA), kamu yararına faaliyet göstermek üzere tescil edilmiş, kar amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşudur. Doğu Avrupa'da Bulgaristan'ın Varna Bölgesi'nde yer alan ajans, 1997 yılında Varna Belediyesi ve USAID'in ortak programı kapsamında bölgesel ekonomik kalkınmanın ilerlemesine yardımcı olmak amacıyla kurulmuştur. VEDA, 1998 yılından bu yana Bulgaristan Bölgesel Kalkınma Ajansları ve İş Merkezleri Birliği (BARDA) ağının bir üyesidir (VEDA, 2023).

Varna, yaklaşık 335 bin nüfusuyla Bulgaristan'ın en büyük üçüncü şehri konumundadır. Ajansın günümüzdeki üyeleri; belediyeler, banka, esnaf odası, yerel yönetimler birliği, ticaret ve sanayi odaları ile özel firmalardır. Ajans; yönetici, başkan, bilgi teknolojileri koordinatörü, muhasebeci, pazarlama uzmanı ve proje yönetim danışmanından oluşmaktadır. Ajans uluslararası fuar ve forumlar hakkında KOBİ'lere yönelik bilgilendirme hizmeti sunmaktadır. Bunun yanı sıra bölgedeki firmaların yararlanabileceği eğitim programları, seminerler ve toplantılar düzenlemektedir. Ajans ayrıca, stratejik planlama, pazarlama yönetimi, işletme yönetimi, start-up'lar, kalite yönetimi, insan kaynakları yönetimi, proje yönetimi, bilgi teknolojisi ve web tasarımı alanlarında danışmanlık desteği sağlamaktadır. Ayrıca, Varna ve çevresini yabancı yatırımcılara tanıtmak amacıyla çeşitli etkinlikler düzenlemektedir (VEDA, 2023)..

2.2.4. Plovdiv Kalkınma Ajansı (RDA)

RDA yani Plovdiv Kalkınma Ajansı, Bulgaristan'ın Güney-Orta planlama bölgesinde yer almaktadır. Plovdiv bölgesi, ekonomik potansiyelinin yanı sıra zengin kültürel ve tarihi mirası ve inşa edilen altyapısıyla Bulgaristan'ın en popüler bölgelerinden biridir. Bu bölgede 18 belediye bulunmaktadır: Asenovgrad, Brezovo, Kaloyanovo, Karlovo, Laki, Maritsa, Plovdiv, Parvomay, Rakovski, Rodopi, Sadovo, Saedinenie, Hisar, Krichim, Peruştitsa, Stamboliyski, Kuklen, Sopot (rda-bg.org, 2023).

2.2.5. Kuzey Batı Bölgesi (Vidin) Kalkınma Ajansı (ARDBC)

ARDBC, Vidin bölgesinde özel işletmelerin gelişimini desteklemek için oluşturulmuş, kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. Ajans, Eylül 1997'de *Bireyler ve Ailelere İlişkin Kanun* uyarınca ayrı bir tüzel kişilik olarak tescil edilmiştir. Ajans, Vidin Belediyesi ve ABD Barış Gönüllüleri'nin ortak projesi üzerine 1993 yılında kurulan Bulgar-Amerikan İş Merkezi'nin devamı niteliğindedir. İş yerleştirme merkezinin temel amacı, iş kiracılarının başarılı gelişimini hızlandırırken , istikrarlı hale gelmelerini ve piyasada tek başlarına faaliyet göstermelerini sağlamaktır. İş geliştirme merkezi aşağıdaki faaliyetleri içermektedir (ARDBC, 2023):

- ✓ Yerel şirketlere ve girişimcilere acil teknik yardım,
- ✓ Yeni ekonomik girişimlere destek,
- ✓ İş merkezindeki uzmanlardan yönetim, ekonomik, hukuki, finansal ve pazarlama tavsiyeleri,
- ✓ Eğitim ve yeterlilik,
- ✓ Finansmana erişimin artırılması,
- ✓ Şirketlere piyasadandan daha düşük fiyatlarla bina sağlanması,
- ✓ Ofis ve idari destek, hizmet ve ekipmanların kullanımı,
- ✓ İnternet, faks, bilgisayar, kurye ve posta hizmetleri
- ✓ Yerli ve yabancı şirketler arasında iş bağlantılarının ve işbirliğinin teşvik edilmesi.

Yukarıda yer verilen desteklere ilave olarak belirli hedef gruplara yönelik destekler de sunulmaktadır. Örneğin sosyal izolasyonun aşılması adına eğitim programlarının geliştirilmesi yeni iş imkanlarının sunulmakta, sosyal politika gereği işsizler, azınlık temsilcileri, engellilere yönelik projeler geliştirilmektedir.

2.2.6. Kuzey Merkez Bölgesi (Ruşuk/Ruse) Kalkınma Ajansı (HRDA)

İnsan Kaynaklarını Geliştirme Ajansı (HRDA), 2004 yılında Tuna Nehri üzerindeki en büyük Bulgaristan limanı ve Bulgaristan'ın Kuzey-Orta Bölgesi'nin idari merkezi olan Ruşuk şehrinde kurulmuş, kar amacı gütmeyen bir tüzel kişiliktir. Ajansın sorumluluğu ise kendi bölgesinde yer alan ilçelerle sınırlıdır bunlar; Ruşuk, Gabrovo, Veliko Tırnovo, Silistre ve Razgrad ilçeleridir. Ajans, iş aramanın etkinliğini, işgücü piyasasındaki işgücünün rekabet gücünü artırarak ve işgücünün niteliklerini ve mesleki eğitimini geliştirerek sosyal entegrasyonu ve kişisel gelişmeyi destekleme konusunda uzmanlaşmıştır. Ajans, işgücü piyasasının dinamiklerine yanıt vermek ve insan kaynakları kapasitesini geliştirmek için stratejiler ve yenilikçi yaklaşımlar geliştirmektedir. Yetişkinlere yönelik iş eğitimi programlarının geliştirilmesinde uzmanlık sağlamak, işgücü piyasasına ilişkin araştırmalar yürütmek ve işgücü piyasasına ilişkin aktif önlemlere yönelik stratejiler uygulamak ve kırsal alanlardaki azınlık gruplarının yeniden entegrasyonu konusunda mesleki eğitim girişimleriyle ortaklık kurmaktadır. Ajans, Avrupa'nın en büyük bilgi ve danışmanlık iş destek ağı olan Avrupa İşletme Ağı ile bölgesel düzeyde aktif olarak ortaklık yapmaktadır. İnsan Kaynaklarını Geliştirme Ajansı aşağıdaki amaçlara gerçekleştirmeye yönelik hareket etmektedir (HRDA, 2023):

- ✓ Kuzey Orta Bölgesinin insan kaynaklarının geliştirilmesine yardım ve destek;
- ✓ Entelektüel değerlerin, sivil toplumun, sağlığın, eğitimin ve bilimin geliştirilmesi ve uygulanması;
- ✓ Ekonominin ve insan kaynaklarının genel ve sektörel gelişimine yönelik bölgesel stratejilerin geliştirilmesi ve bu stratejilerin gerçekleştirilmesine yardımcı olunması;
- ✓ İnsan kaynakları alanında bölgesel tanıtım projelerinin bağımsız olarak veya ortaklaşa geliştirilmesi ve gerçekleştirilmesi;
- ✓ Anlaşma ve işbirliği sağlamak amacıyla insan kaynaklarının eğitimi ve geliştirilmesine yönelik proje ve girişimlerin gerçekleştirilmesine ilişkin bölgesel, ulusal ve uluslararası kuruluşların faaliyetlerinin seferber edilmesi ve koordinasyonu;
- ✓ İnsan kaynaklarının geliştirilmesine yönelik en iyi uluslararası uygulamaların yaygınlaştırılması ve uygulanmasına yönelik girişimlerin üstlenilmesi ve gerçekleştirilmesi;
- ✓ Entegrasyon, eğitim ve azınlık gruplarıyla bağlantılı uluslararası projelerin gerçekleştirilmesine yönelik stratejilerin geliştirilmesi ve uygulanması.

SONUÇ

Bulgaristan soğuk savaş dönemi boyunca doğu bloku olarak adlandırılmış; ancak Sovyetlerin çözülmesi ve Bulgaristan'ın yönünü Avrupaya çevirmesi ile birlikte ülkenin liberal piyasaya uyum için gerekli reformlardan geçmesi gerekmiştir. Doğu blokundan kopuş ve batı blokuna eklemlenme süreci Avrupalılaşıma olarak ifade edilse de bunu sağlamaya yönelik araçların geliştirilmesi de zaruri olmuştur. İşte kalkınma ajansları bu rolü üstlenmiş Bulgaristan, Avrupa Birliği politikaları doğrultusunda bölgesel rekabetin gelişmesi söylemi ile pazar dinamiklerine kapılarını açmıştır. NUTS doğrultusunda yapılandırılan idari bölgeler bölgesel kalkınmanın birer lokomotifi olmuş her bir bölgeyi çevreleyen ülke ile tarım, turizm, sanayi vb., ortak projeler geliştirilmiş Bulgaristan'ın Avrupalılaştırılması adına projeler AB fonları ile desteklenmiştir. Bir anlamda elli yıllık süreçte devlet ve piyasa ilişkileri yukarıda ele alındığı üzere yeniden şekillenmiş sivil toplum kuruluşu niteliğinde bir yapıya sahip ajanslar üzerinden kamu ve iş dünyası arasında bir arabuluculuk tabiri caizse bir işbirliği geliştirilmeye çalışılmıştır. Karar verme süreci yani yönetim diye adlandırılan bu süreç üçlü saç ayağı modeli ile uyumlu olarak etkili bir mekanizma haline gelmiştir. Doğu bloğunda devletin üstlendiği tekelleri rol, batı bloğunda kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında dağıtılmıştır. Avrupalılaşıma olgusu Birliğin ekonomik, siyasi ve hukuki araçlarının birer mekanizma haline getirilmesi ile araçsallaşmış nihai hedef ise bütünleşme politikası olmuştur. Bölgesel kalkınmada devletin rolü müdahale edici değil düzenleyici olarak sınırlandırılmış, bölgelerarası rekabet politikası ile yeni bölgesel kalkınma politikasına uygun bir girişim gerçekleşmiştir. Buna göre artık kalkınma ulusal değil yerel dinamiklerin ön plana çıktığı bir girişim olarak bölgesel eşitsizlikler yerine bölgesel rekabetin uygulandığı bir model olarak Bulgaristan bölgesel kalkınma ajansları üzerinden uygulanmakta ve Birlik politikalarına uyum sağlanmaktadır. Birliğe uyum doğrultusunda kimi zaman finansal destek kısmı ise Dünya Bankası

ile geliştirilen projeler çerçevesinde yürütülmekte ve doğu bloğuna karşı batı bloğu ekonomik olarak desteklenmektedir.

Bulgaristan’da toplam altı idari bölgede altı kalkınma ajansı bulunmaktadır. Bu kalkınma ajansları sivil toplum kuruluşları niteliğinde yani kar amacı gütmeyen örgütler olarak faaliyet göstermektedir. Belediyeler ve iş dünyasını buluşturan ajanslar, insan kaynağı sağlama bu bağlamda istihdamı artırma, iş geliştirme merkezleri kurma, sanayi, ticaret, tarım ve turizm gibi bölgesel gelişme için öncelikli olan idari bölgelerin yapısına uygun konularda çalışmalar yapmaktadır.

Bölgesel kalkınma ajansları kamu yararına faaliyet göstermek üzere tescil edilmiş, kar amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşudur. Ajans yerel yönetimler ve iş dünyası arasındaki iletişimi güçlendiren bir görev görerek bölgenin ekonomik kalkınmasını destekleyen kuruluşlar ile işbirliği yapmaktadır. Ajanslar; yönetici, başkan, bilgi teknolojileri koordinatörü, muhasebeci, pazarlama uzmanı ve proje yönetim danışmanından oluşmaktadır. Sivil toplum kuruluşu statüsünde olan Ajansların yönetim yapısında; yetkili müdür, ticaret ve sanayi odaları, belediyeler ve üniversite temsilcilerinden oluşan bir yönetim kurulu bulunmaktadır. Ajanslar bölge ekonomisine ilişkin analizler yapmakta, yerel kaynakları harekete geçirmek ve yabancı kaynakları bölgeye çekmek suretiyle önemli sosyal sorunları çözmeyi amaçlamakta ve buna uygun projeler geliştirmekte ve uygulamaktadır. Ajanslar KOBİ’lere, yerel yönetimlere, kamu kurumlarına ve STK’lara ofis alanı hizmeti ile bilgilendirme ve danışmanlık destekleri sunmaktadır. Bölgedeki firmaların yararlanabileceği eğitim programları, seminerler ve toplantılar düzenlemektedir. Ajanslar ayrıca, stratejik planlama, pazarlama yönetimi, işletme yönetimi, start-up'lar, kalite yönetimi, insan kaynakları yönetimi, proje yönetimi, bilgi teknolojisi ve web tasarımı alanlarında danışmanlık desteği sağlamaktadır.

Bulgaristan’ın Ulusal Kalkınma Stratejisi (National Regional Development Strategy) olarak bilinen ve 2005-2015 yıllarını kapsayan belge, sektörel politikaların oluşturulması ve uygulanması adına önemli bir belgedir. Bu belgede bölgesel kalkınma politikası AB ile koordinasyon içinde planlanmış yapılmış ancak bu politikanın eksiklikleri olduğu uyum süreci açısından da kabul edilmiştir. Bulgaristan’ın AB kriterlerini karşılama adına giriştiği bölgesel kalkınma politikası birtakım zorluklarla karşılaşmıştır. 2005 yılında Bulgaristan hükümeti tarafından kabul edilen ve AB’ye katılım öncesi süreçte bölgesel kalkınma politikasının temel dinamiğini oluşturan stratejik belge birtakım eksikleri olmasına rağmen görevini yerine getirmiştir. Ulusal bölgesel kalkınma politikasının yürütülmesinde önemli bir kilometre taşı olan bu belge; bölge, ilçe ve belediye düzeyinde bölgesel kalkınma için bir politika çerçevesi sunmuştur (MRDPW, 2012: 4). Bulgaristan Ulusal Bölgesel Kalkınma Stratejisi 2012-2022 olarak bilinen belge ise AB’nin bölgesel politikasına uyumlu bir şekilde hazırlanmış ve hayata geçirilmiştir.

Bulgaristan’daki kalkınma ajansları AB fonları ile desteklenmekte diğer AB üyesi ülkeleri ile ortak projeler geliştirilmektedir. Örneğin *Interreg Tuna Ulusötesi Programı* kapsamında “INSIGHTS - Entegre Yavaş, Yeşil ve Sağlıklı Turizm Stratejileri” isimli geliştirilen proje Bulgaristan’ın da işbirliği yaptığı ve Slovakya’nın liderliğinde yürütülen bir projedir. Bu proje Filibe Bölgesel Kalkınma ajansının partnerliğinde yürütülmektedir. Bulgaristan’ın altı idari bölgesel yönetimi kendi sınırlarına komşu ülkeler ile birlikte projeler geliştirmekte söz konusu proje de bunlar bir tanesi olarak geliştirilmektedir. Proje ile beklenen çıktılar şu şekilde ifade edilebilir (RDA, 2023):

- Akıllı kart sistemi
- Turizm paketleri
- Yol rehberi uygulamaları
- Çevre dostu ve sağlıklı yaşamı teşvik eden eko-eğitim bağlantılı yeni turizm hizmetleri
- Eğlence programları sunan yavaş turizm ağı
- Kentsel alanlar için ekoturizm modeli

Bulgaristan hükümeti, 2021-2027 yıllarını kapsayan yeni Avrupa Birliği (AB) programlama dönemine hazırlanırken, entegre bölgesel yatırımların (ITI'ler) uygulanmasına odaklanan yeni bir bölgesel kalkınma finansmanı dönemi tasarlamakta ve bunun için 2.2. milyar Euro kredi kullanmayı planlamaktadır. Dünya Bankası'nın danışmanlığında geliştirilen projenin bölgesel yatırımları sektörel programlara entegre etmesi ve bölgelerin gelişimini sağlamayı hedeflediği ifade edilmektedir (WB, 2023b).

KAYNAKÇA

ARDBC (2023), <http://bcvidin.org/en/10.html>

Atanasov, D., Ivanova, B., Beluhova-Uzunova, R., Shishkova, M., Hristov, K., Sharipov, S., & Khasanov, I. (2023), Regional transformations in Bulgaria and challenges for sustainable development. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 386). EDP Sciences.

BDA (2023), <https://www.bg-da.eu/en>

Bouckaert, G., Nakrošis, V., & Nemeč, J. (2011), Public administration and management reforms in CEE: Main trajectories and results. *NISPAcee Journal of Public Administration and Policy*, 4(1), 9-29.

Çelen, M. (2012), Bulgaristan'da Yerel Yönetimler, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33(2), 497-516.

Demirci, M., ve Genç, F. N. (2015), Planlamanın Avrupa Birliği Boyutu, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (19), 53-74.

EUROSTAT(2023),https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=GDP_per_capita,_consumption_per_capita_and_price_level_indices, Erişim Tarihi (10.08.2023).

Eryılmaz, B., ve Tuncer, A. (2013), Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Bölgesel Kalkınma Politikaları: Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye Uygulaması, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(1), 165-189.

HRDA (2023), <https://hrda.smebg.net/en/>

Ignatova, T. (2018), "Planning and legal principles in the administrative-territorial division of the republic of bulgaria". *Knowledge-International Journal*, 22(3), 837-841.

Khasanov, I. (2023), Regional transformations in Bulgaria and challenges for sustainable development. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 386). EDP Sciences.

Karasu, K. (2009), Yerelleşme Söylemi ve Bölge Kalkınma Ajansları, *Memleket Siyaset Yönetim*, 4(11), 1-43.

Minkova, M. (2004), Defining the new role of the regions in overseeing and coordinating regional development in Bulgaria. *Center for Policy Studies, Central European University, Budapest*.

- Mescioğlu Fedai, M. (2023), “Avrupa Birliği Mali Yardım Türlerinin Değerlendirilmesi”, içinde (Ed: Mehmet Öksüz) Güncel Maliye Çalışmaları Teori Ve Uygulama, Ekin Yayınevi: Bursa, s.161-178.
- MRDPW (2012), National Regional Development Strategy (NRDS) of the Republic of Bulgaria for the period 2012-2022, Sofia.
- MRDPW (2023), <https://www.mrrb.bg/en/regional-development/regions-in-bulgaria/nationalarchives.gov>, (2023), <https://clintonwhitehouse4.archives.gov/WH/New/Europe-9911/background/bulgaria.html>
- Nozharov, S., & Koralova-Nozharova, P. (2017), Failures of the national policy for sustainable development of Bulgaria–economic dimensions. (In *Nozharov Sht. and Koralova P.*), *Failures of the national policy for sustainable development of Bulgaria–economic dimensions.(Conference Paper) Economic and social development of Slovakia-School of Economics and Management of Public Administration in Bratislava* (pp. 193-205).
- Orhun, F. Ç. (2021), Soğuk Savaş Döneminde Türk Dış Politikasında Balkanlar, *Avrasya Etüdlere*, 59(1), 59-79.
- Övgün, B. (2007), Bir Politika Transferi Örneği: Kalkınma Ajansları, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62(03), 233-255.
- Övgün, B. (2011), Türk Kamu Yönetiminde Yeni Bir Örgütlenme: Kalkınma Bakanlığı, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(03), 263-281.
- Özügürlü, S. B., ve Gülpınar, T. (2020), Geçiş Sürecinde Bulgaristan'da Kamu Yönetimi, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 75(1), 259-278.
- RDA (2023), <https://rda-bg.org/en/index.php/projects/insights>
- Rm.coe (2023), <https://rm.coe.int/168074715e>
- soufflearning.com, (2023), <https://www.soufflearning.com/en/project/partners/bulgarian-development-agency/>
- State. Gov (2023), <https://2009-2017.state.gov/outofdate/bgn/bulgaria/8738.htm>
- SZEDA (2023), <https://www.szeda.eu/reda/reda.html>
- Tuncer, A. (2011), Merkeziyetçilikten Yeni Merkeziyetçiliğe: Macaristan'da Yerel ve Bölgesel Politikalar. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 6(2), 38-47.
- UNECE (2023), <https://unece.org/fileadmin/DAM/hlm/wpla/sessions/6th%20session/Informal.Notice3.pdf>
- Uliwiki.org(2023)[https://uliwiki.org/index.php?title=Kar%C5%9F%C4%B1%C4%B1_kl%C4%B1_Ekonomik_Yard%C4%B1m_Konseyi_\(COMECON\)](https://uliwiki.org/index.php?title=Kar%C5%9F%C4%B1%C4%B1_kl%C4%B1_Ekonomik_Yard%C4%B1m_Konseyi_(COMECON))
- VEDA (2023), <https://www.veda-bg.eu/#about>
- WB (2023a), <https://www.worldbank.org/en/country/bulgaria/overview>
- WB (2023b), <https://www.worldbank.org/en/country/bulgaria/brief/supporting-bulgaria-s-regional-development-reform>
- www.dogruveri.com (2023), <https://dogruveri.com/eskiden-osmanli-hakimiyeti-altinda-bulunan-devletler/>
- Zlatkov, T. (2023), The Social Context of the Post-Communist Transition in Bulgaria. *Polish Sociological Review*, 222(2), 193-210.